

ลิม : สถาปัตยกรรมอีสาน

สมใจ นิ่มเล็ก*

ลิมเป็นชื่อเรียกของภาษาพื้นถิ่นภาคอีสานหมายถึงโบสถ์ อุโบสถ พระอุโบสถ ของภาษาภาคกลาง ลิมเป็นสถาปัตยกรรมที่สงฆ์ใน พุทธศาสนาใช้ประชุมทำสังฆกรรมต่างๆ มีขอบเขตที่กำหนดด้วย ลีมาและได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาด้วย

ขนาดของพระอุโบสถนั้นจะต้องสอดคล้องกับพุทธบัญญัติ ซึ่งบัญญัติไว้ให้มีขนาดพอเหมาะพอควรกับสังคม สำหรับพระ อุโบสถในประเทศไทยขนาดมิได้กำหนดแน่นอน ขึ้นอยู่กับแต่ละ ยุคแต่ละสมัย บางสมัยอุโบสถลดความสำคัญ หรือขึ้นอยู่กับ เศรษฐกิจ สังคม ขนาดของอุโบสถก็จะเล็กลง

ในสมัยปัจจุบันอุโบสถที่ถูกสร้างขึ้นใหม่แทนอุโบสถเก่า ขนาดมิได้ขึ้นอยู่กับความจำเป็นของผู้ใช้ แต่มักขึ้นอยู่กับหน้าตา ของวัด หน้าตาของเจ้าอาวาส และความสามารถในการหาปัจจัย เข้าวัด

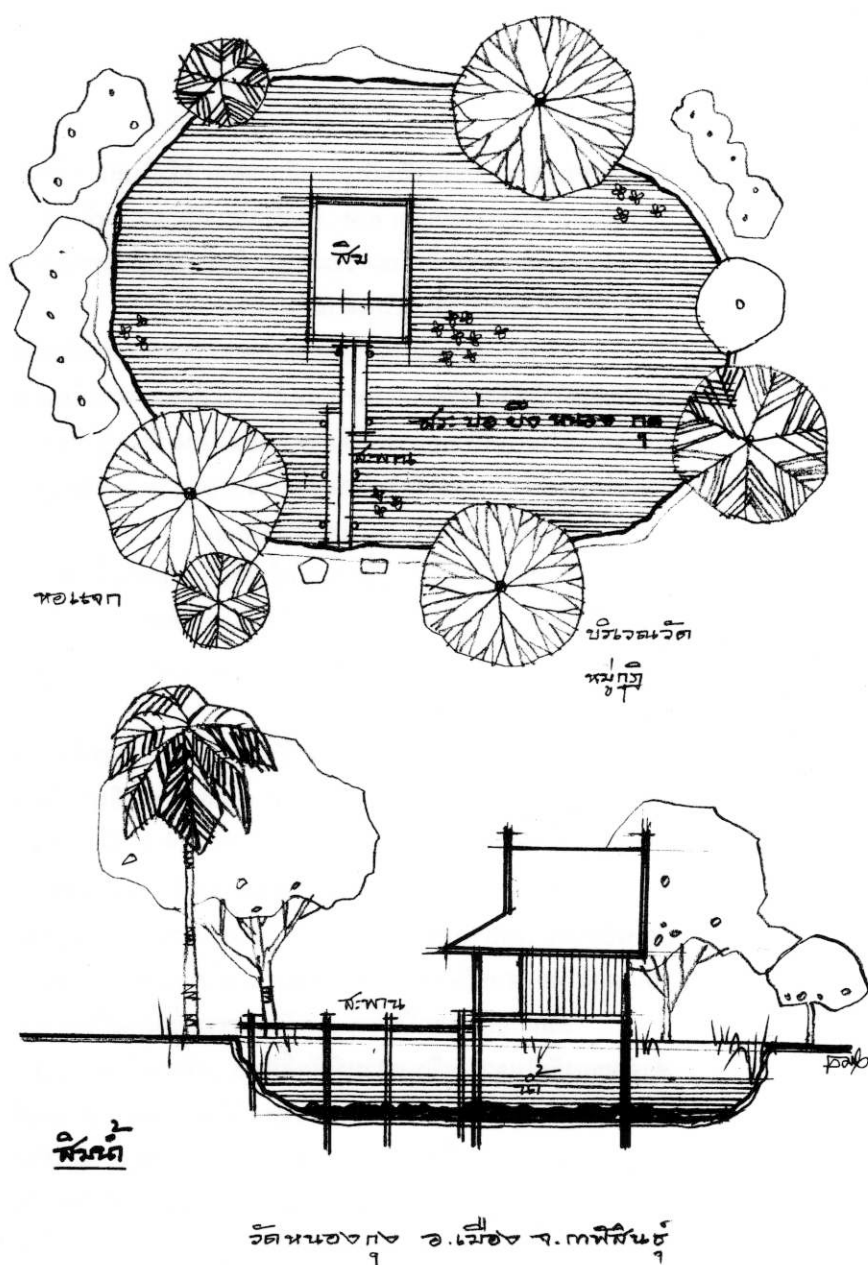
ศิลปวัฒนธรรมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาค อีสานนั้นมีเอกลักษณ์ของตนเองแตกต่างไปจากภาคอื่นๆ โครง สร้างของวัฒนธรรมคล้ายคลึงกับอาณาจักรล้านช้าง มีการสั่งสม ศิลปวัฒนธรรมของตนเองอย่างเด่นชัดดังจะเห็นได้จากศิลป- วัฒนธรรมทางสถาปัตยกรรมท้องถิ่น ได้แก่ พระธาตุ หอระฆัง หอกลอง หอแจกหรือศาลาการเปรียญ และโดยเฉพาะ “ลิม”

ลิมหรืออุโบสถเป็นงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเป็นอาคาร สำคัญของวัดในฐานะเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เสมือนเป็นที่ประทับ ขององค์พระพุทธเจ้า เป็นอาคารที่พระวินัยในพุทธบัญญัติ กำหนดขึ้นเพื่อให้สงฆ์ใช้ประกอบสังฆกรรมตามกิจของสงฆ์ ได้แก่ พิธีบรรพชา พิธีอุปสมบท สวดปาฏิโมกข์ ทำวัตรเช้า ทำวัตรเย็น และอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับทางพุทธศาสนา

*รองศาสตราจารย์ ภาควิชาศิลปสถาปัตยกรรม
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ชุมชนชาวอีสานให้ความสำคัญต่อการสร้างสรรค์ รูปแบบ คติ แนวคิด และวิธีการก่อสร้าง ตลอดจนการแก้ปัญหา สืบทอดมาตามชนบทประเพณี จนได้ความสมบูรณ์ในรูปแบบ สมบูรณ์ ในงานประเพณีศิลป์ เป็นสถาปัตยกรรมที่สวยงาม สมบูรณ์แบบ บ่งบอกความเป็นเอกลักษณ์อย่างเด่นชัด แสดงให้เห็นถึงพื้นฐานทางศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี แต่ในปัจจุบันอายุของลัทธิได้ถึงที่สุด ถึงจุดเสื่อมโทรมตามกาลเวลา ที่สำคัญได้มีการสร้างอุโบสถขึ้นใหม่แทนลัทธิเดิมด้วยรูปแบบของสถาปัตยกรรมแบบประเพณีภาคกลาง ขาดการสืบทอดรูปแบบลักษณะของลัทธิแบบดั้งเดิมไป สถาปัตยกรรมภาคกลางที่นำไปสืบทอดมิได้เป็นไปด้วยความถูกต้องตามลักษณะของสถาปัตยกรรมภาคกลางที่

สืบทอดกันมาจนเป็นสถาปัตยกรรมไทยแบบประเพณี แต่เป็นการสืบทอดมาตามรูปแบบที่ได้สร้างกันต่อๆมา มิได้ผ่านฝีมือช่างหรือสถาปนิกที่มีความรู้ความชำนาญ เมื่อเห็นการสร้างจากวัดอื่นก็จดจำแบบมาสร้างด้วยความพอใจของเจ้าอาวาส ด้วยการสนับสนุนของช่างหรือผู้รับเหมาประจำท้องถิ่น อุโบสถทุกหลังที่ได้สืบทอดเจ้าอาวาสจะใช้วิธียกความสูงของตั่งให้มากกว่าหลังเดิมที่จดจำแบบมา ดังนั้นหลังต่อๆมาจึงปรากฏว่าความสูงของหลังคาจะสูงขึ้นตามลำดับและตามจำนวนหลังที่สร้าง การที่มีหลังคาที่สูงมากนี้เองทำให้เครื่องปิดเครื่องมุงชนิดเครื่องลายองมีจิงหะจะโคนที่ไม่มีควมงามตามลักษณะเฉพาะของอุโบสถภาคกลางเลย

ลัทธิ เป็นภาษาถิ่น มาจากภาษาบาลีว่า ลัทธิ (เขต) ส่วนภาคกลางใช้พุทธลัทธิ (การกำหนดเขต)

ลัทธิน้ำ อาคารที่ปลูกสร้างอยู่กลางน้ำ บ่อ กุด หรือริมลำธาร ริมแม่น้ำ ยังไม่ได้กำหนดหรือผูกเขต (อพัทธลัทธิ) อยู่ในลักษณะอุทกเขตลัทธิ การเข้าสู่ลัทธิมีทั้งใช้เรือ ทำสะพานทอด ลัทธิน้ำเป็นอาคารขนาดเล็ก โครงสร้างไม้ หลังคาทรงจั่ว มีลักษณะคล้ายกับอาคารที่พักอาศัย มีผนังทั้งทึบและโปร่ง

ลัทธิบก อาคารที่สร้างอยู่บนพื้นดินในบริเวณวัดล้อมรอบด้วยหมวกกุฎ หอแจ้ง หอกลอง หอระฆัง หอพระธาตุ ลักษณะของลัทธิบกมีทั้งลัทธิก่อผนัง ลัทธิโถง ลัทธิเปิดโล่ง และลัทธิแบบผสม

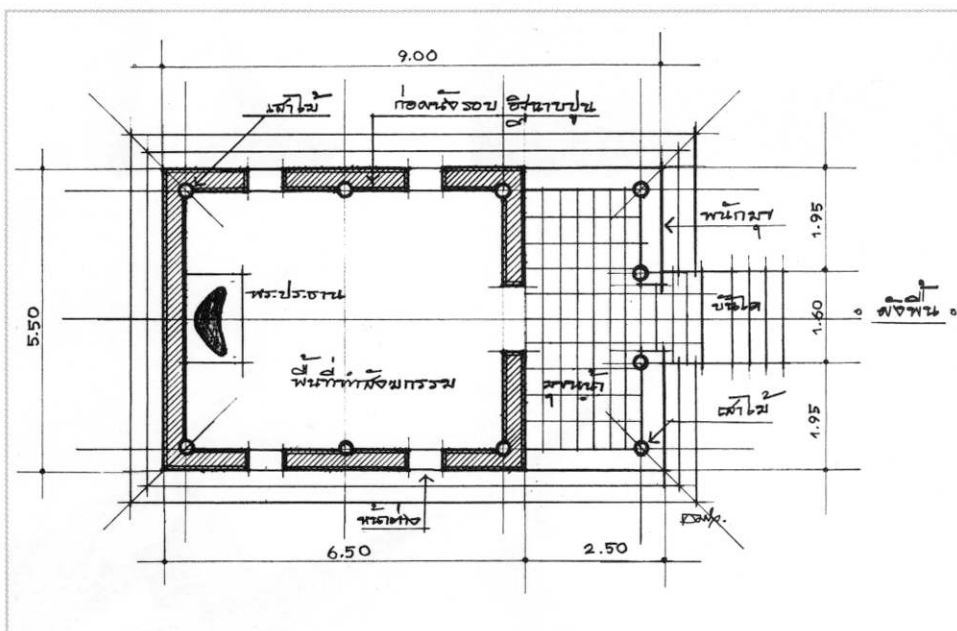
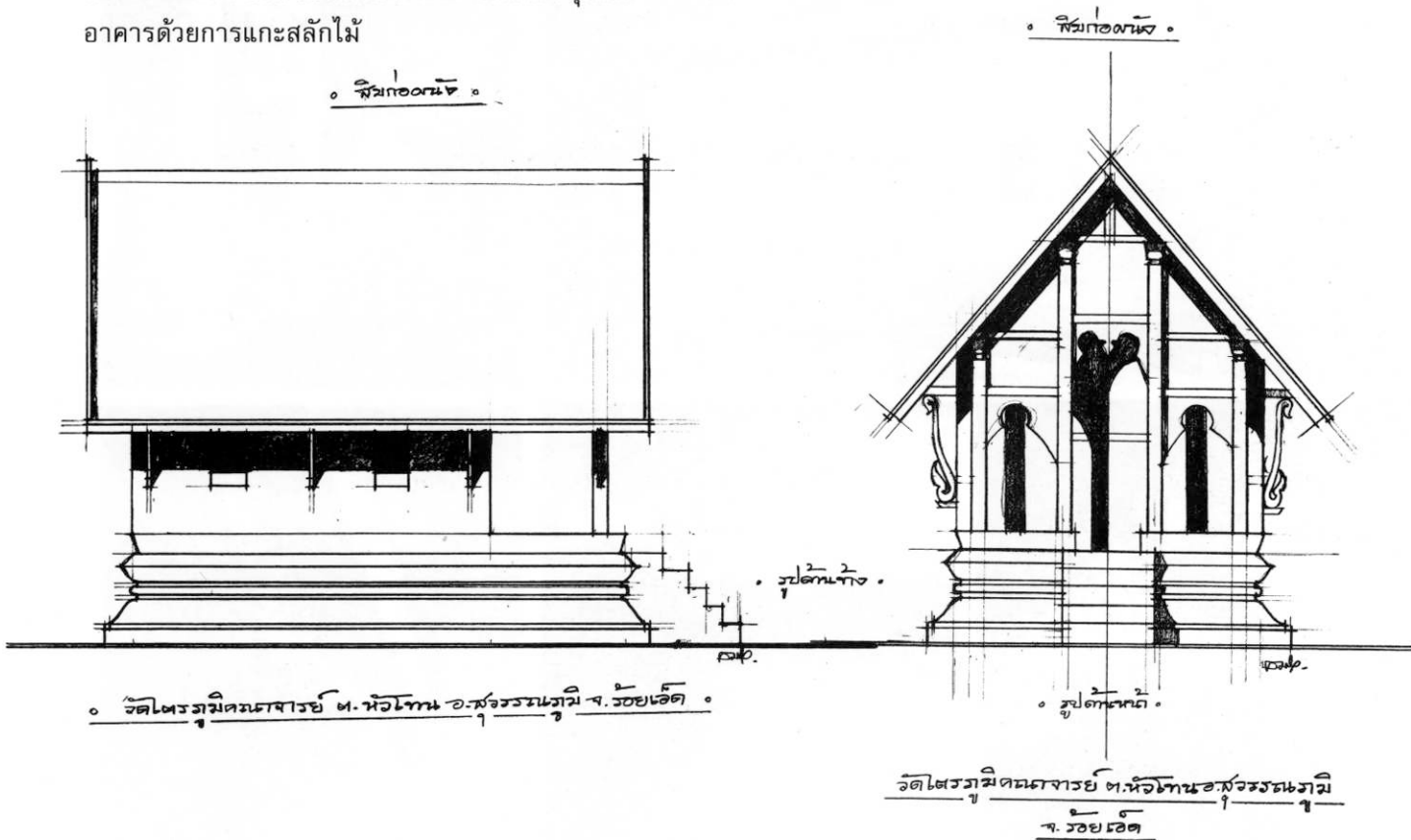
ลัทธิน้ำ วัดหนองกุ้ง

อ.เมือง จ.กาฬสินธุ์

ประเภทของสินค้านั้น

แบ่งตามลำดับก่อนหลังได้ ๔ กลุ่ม คือ

๑. สิมก่อนนั่งแบบดั้งเดิม มีอายุเก่าแก่ถึง ๒๔๒ ปี พบในชุมชนที่มีสภาพเป็นบ้านเมืองในอดีต เป็นสิมที่ก่ออิฐฉาบปูนในส่วนที่ใช้ทำสังฆกรรม ด้านหน้านิยมทำเป็นโถงหรือมุข หลังคาทรงจั่ว โครงสร้างไม้ เสาไม้รับโครงสร้างหลังคา จุดเด่นจะตกแต่งอาคารด้วยการแกะสลักไม้

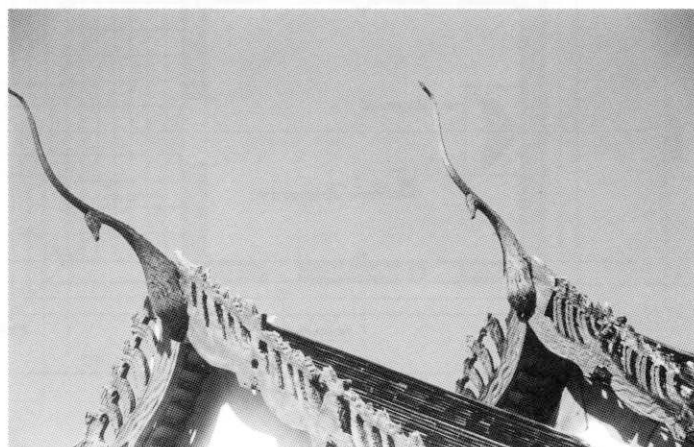
ลิ่มก่อผนัง
 วัดไตรภูมิคนาจารย์ ต.หัวโทน
 อ.สวรรณภูมิ จ.ร้อยเอ็ด

ลิมก่อผนังแบบดั้งเดิม

วัดสุวรรณาวาส ต.โคกพระ อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม

- บนซ้าย : ลิมก่อผนังแบบดั้งเดิม
- บนขวา : เก้า กลางใหม่
- กลางซ้าย : บานประตูและอกเสา
- กลาง : ฐานลิม
- กลางขวา : ทวย , คันทวย
- ล่าง : โหง่ - แฉงนาค

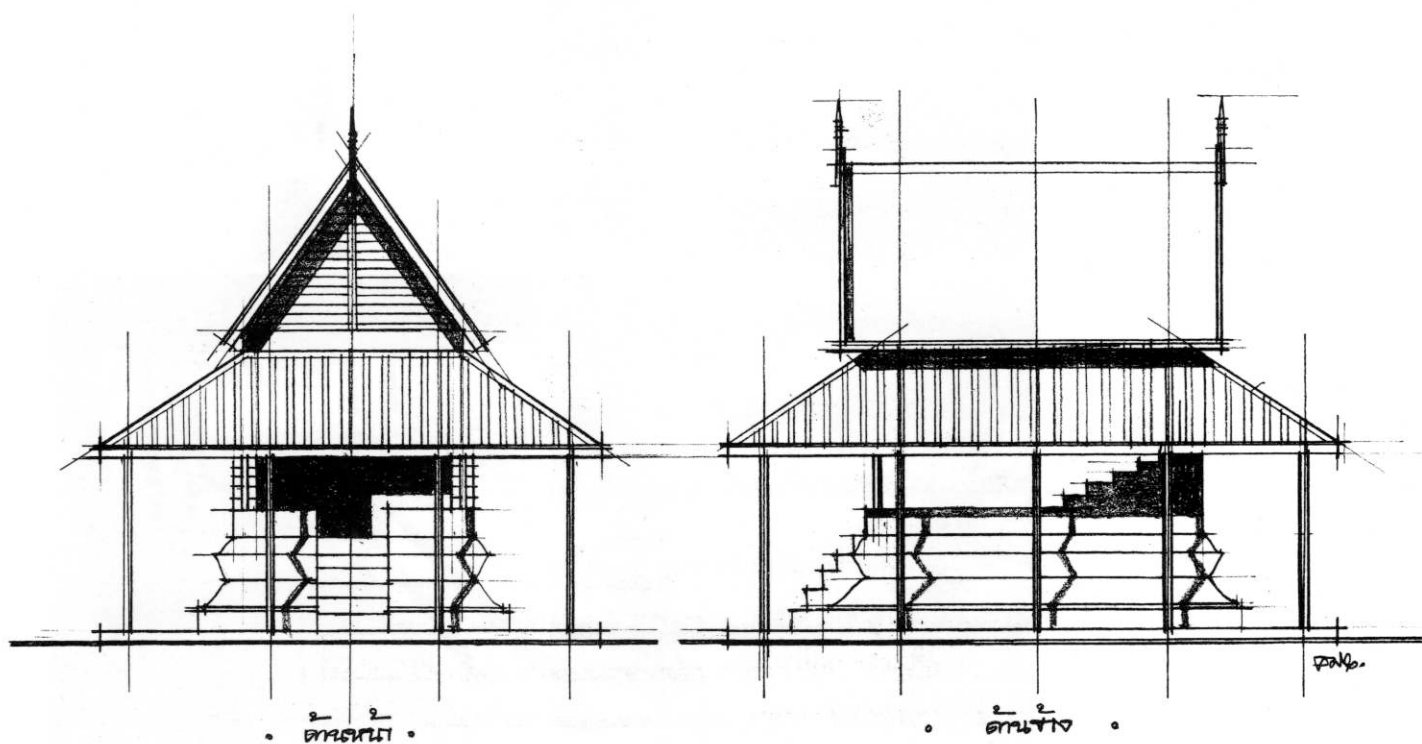

Hand-drawn architectural floor plan of a rectangular building with a central courtyard. The plan is overlaid on a grid. Dimensions are given in meters: overall width 10.60, overall depth 10.60, and a central courtyard of 6.90 by 6.90. The building has a central corridor (ทางเดินกลาง) and rooms on either side. A staircase (บันได) is located on the left side. The plan is labeled with 'ระดับ' (level) and '0.00' at the bottom left. The drawing is signed 'อ. ชัยวัฒน์' (A. Chaiwan) at the bottom right.

สิมโถง
วัดประสิทธิ์ไชยาราม ต.ลำปาว
อ.เมือง จ.กาฬสินธุ์

• संक्षेप •

๑. วัดประสิทธิ์โสภณาราม ต.ลำปางอ.เมืองจ.กาฬสินธุ์

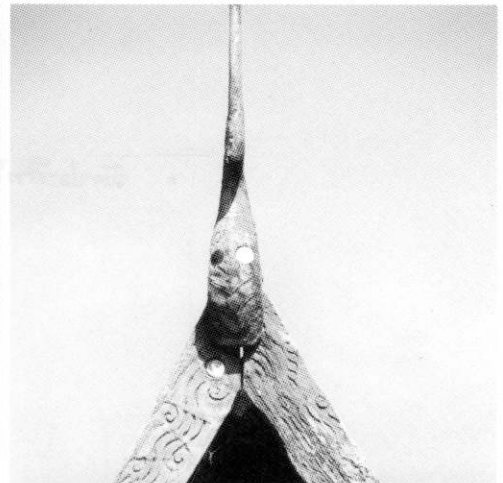

ลิมโง
วัดกลางโคกค้อ ต.ยางตลาด
อ.ยางตลาด จ.กาฬสินธุ์

ลิมโง

วัดกลางโคกค้อ ต.ยางตลาด
อ.ยางตลาด จ.กาฬสินธุ์

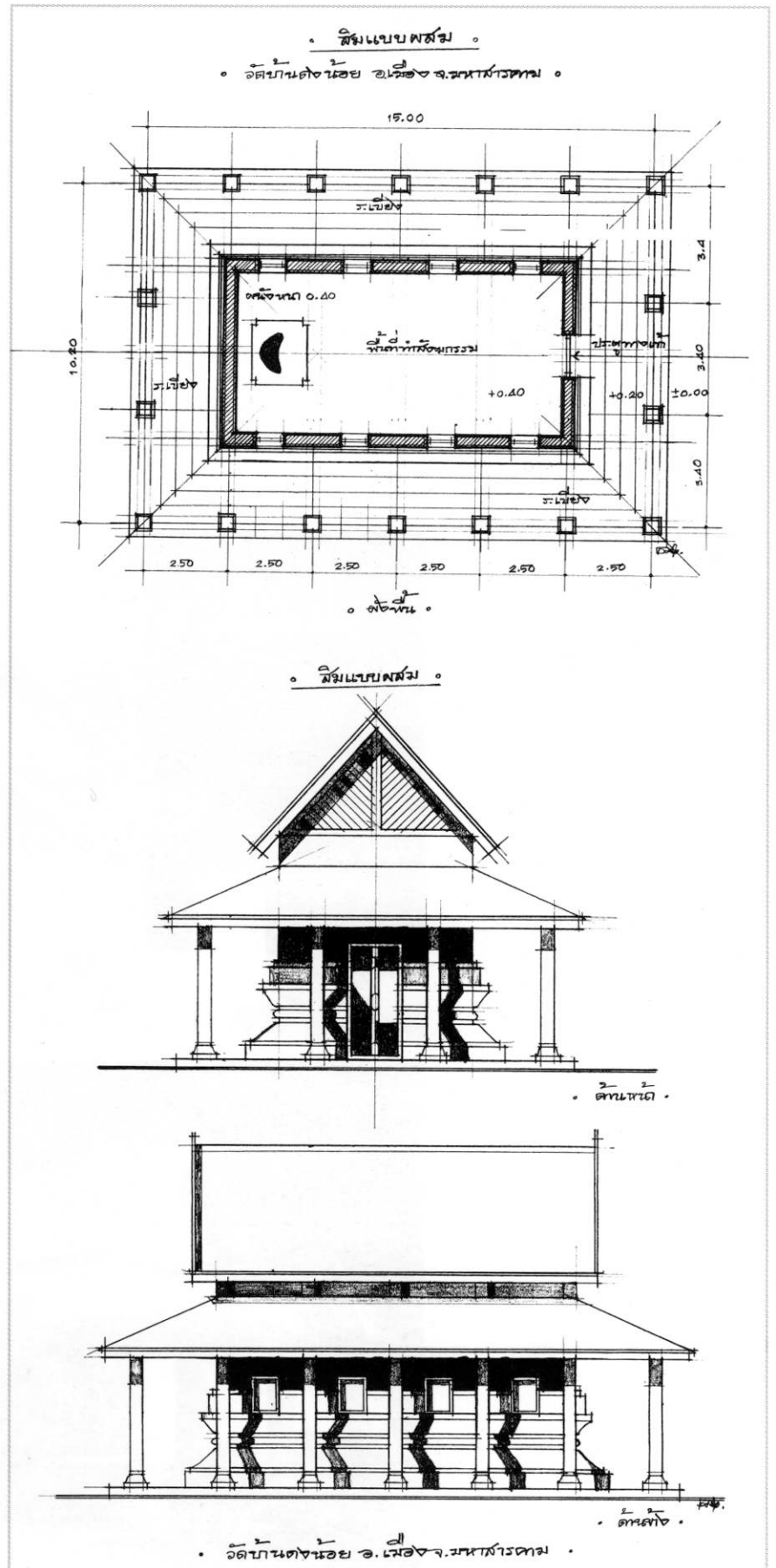
- บนซ้าย : เสา ช่อ จันทน์ แป้วเสา
เต้าราย กลอน
บนขวา : ลักษณะแผ่นนาค
ล่างซ้าย : กลอน ระแนง กระเบื้อง
ล่างขวา : ระเบียง บันไดทางขึ้น

๓. **ลิมก่อผนังรุ่นหลัง** เป็นลิมที่มีอายุประมาณ ๗๐-๑๕๐ ปี ก่อผนังด้วยอิฐดินดิบ ไม่มีเอกลักษณ์ที่เด่นชัด หลังคาทรงจั่วโครงสร้างไม้ หลังคามุงด้วยแฝกหรือคา และมีบางลิมที่หลังคามุงด้วยกระเบื้องไม้

๔. **ลิมแบบผสม** เป็นลิมรุ่นใหม่ มีมือช่างฉาบ มีอายุประมาณ ๖๕-๑๐๐ ปี ลักษณะรูปแบบเกิดจากการผสมผสานจากรูปแบบประเพณีดั้งเดิมกับแบบแผนอาคารจากยุโรปที่แพร่หลายเข้ามา ลักษณะเป็นลิมก่อผนังด้วยอิฐฉาบปูน ด้านข้างโดยรอบทำเป็นระเบียง หลังคากระเบื้องเป็นหลังคากันสาด หลังคาทรงจั่ว โครงสร้างไม้ บางหลังทำหลังคาสองชั้นมุงด้วยสังกะสีอยู่ในระบบโครงสร้างรับน้ำหนัก ตกแต่งอาคารด้วยซุ้มประตู ซุ้มหน้าต่างแบบซุ้มโค้ง มีบัวที่หัวเสาและตีนเสา ตกแต่งหน้าบันด้วยวิธีปั้นปูน ตกแต่งหลังคาด้วยเครื่องปิดเครื่องมุงชนิดเครื่องลำยอง ที่เรียกว่า แฉงนาค และยังนิยมใช้ไม้แกะสลักตกแต่งตามประเพณีดั้งเดิม ลวดลายไม่สวยงามเท่ากับฝีมือช่างพื้นถิ่น

ลิมแบบผสม
วัดบ้านดงน้อย
อ.เมือง จ.มหาสารคาม

ลิ้มแบบผสม

วัดโพธิ์ศรี บ้านเชียงเทียน
อ.เมือง จ.มหาสารคาม

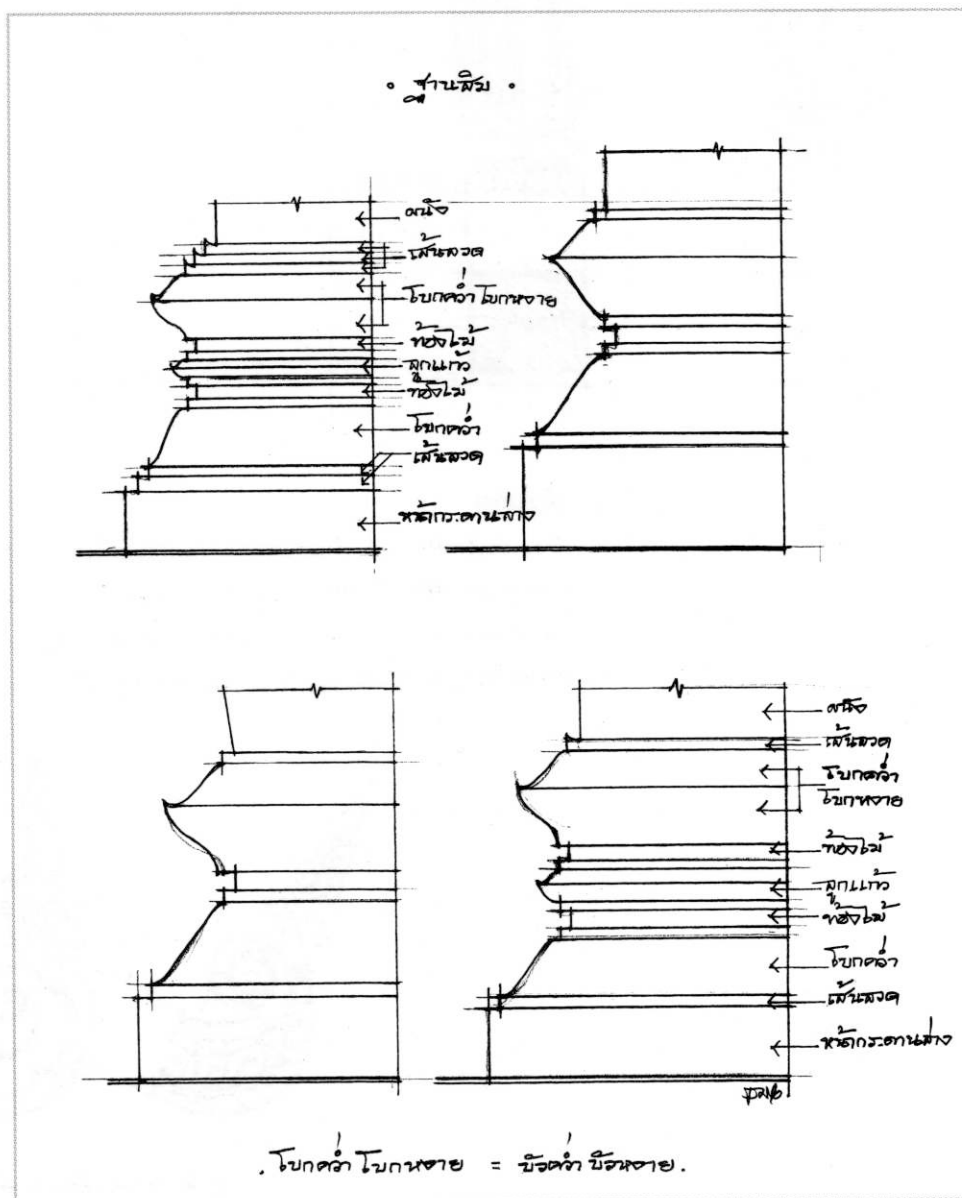
ภาพบน : รูปด้านหน้า

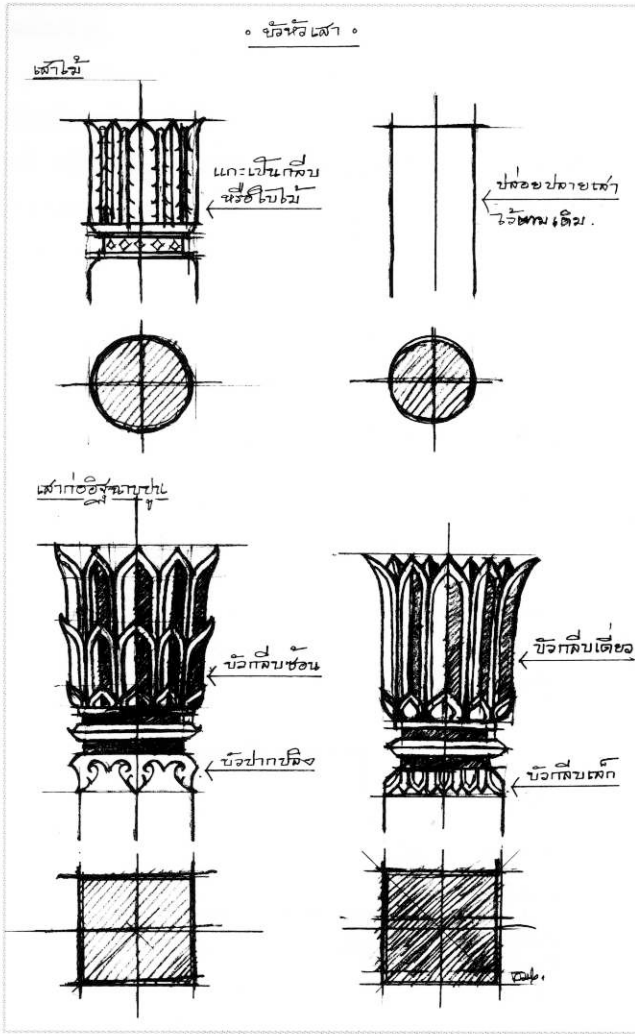
ภาพล่าง : รูปด้านข้าง

“ลิม”

คำว่าฐานของลิม ภาษาท้องถิ่นจะเรียกว่า เหวชั้น ซึ่งบางทีก็เขียน เหวชั้นท์ ฐานเป็นส่วนล่างสุด ทำหน้าที่รองรับอาคาร คือ ตัวลิม ฐานจะก่ออิฐฉาบปูนต่อเนื่องกับผนังเป็นบางส่วนหรือต่อเนื่องกับผนังโดยรอบ ความสูงของฐานลิมมีใช้ระดับเดียวกับพื้นลิมหรือพื้นที่ทำสังกรรม พื้นของลิมส่วนมากจะอยู่ต่ำกว่า รูปแบบจะคล้ายๆกัน ไม่แตกต่างกันมากนัก จะแตกต่างกันตรงความสูง ได้แก่การเพิ่มความสูงด้วยเส้นลวดหลายเส้น เพิ่มลูกแก้วโดยมีเส้นลวดกำกับทั้งบนและล่าง และโดยเฉพาะรูปแบบของ บัวคว่ำ บัวหงาย ซึ่งภาษาถิ่นจะเรียก โบกคว่ำ โบกหงาย นั้น ไม่เหมือนรูปแบบของบัวคว่ำ บัวหงาย ของภาคกลาง ความหนาหรือความลาดจะมากกว่าของภาคกลางมาก เส้นความลาดหรือรูปแบบของบัวจะเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของสถาปัตยกรรมอีสาน องค์ประกอบของฐานลิมจะมีชื่อดังต่อไปนี้ เส้นลวด ลูกแก้ว ท้องไม้ โบกคว่ำ โบกหงาย หน้ากระดานล่าง สถาปัตยกรรมอีสานจะไม่นิยมทำหน้ากระดานบนเหมือนฐานแบบต่างๆของสถาปัตยกรรมภาคกลาง แต่จะใช้เส้นลวดรองรับส่วนที่เป็นผนังโดยตรง

บัวหัวเสา

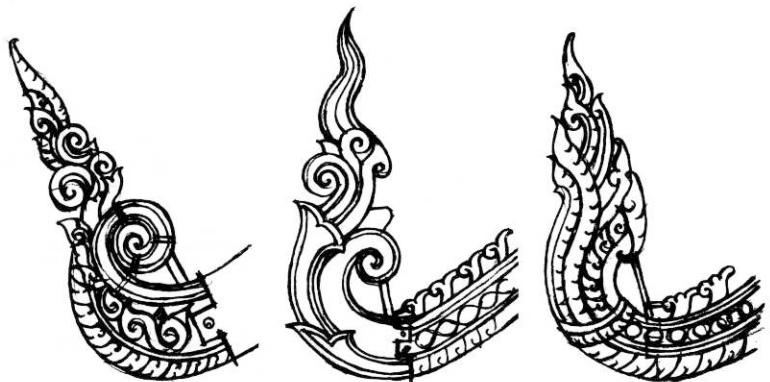
เสาของลิมซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมอีสานนั้นจะมีทั้งเสาไม้ เสาก่ออิฐฉาบปูน ปลายของเสาที่รับโครงสร้างหลังคาจะมีการตกแต่งให้สวยงามเช่นเดียวกับสถาปัตยกรรมภาคอื่นๆ ซึ่งจะเรียกส่วนที่ตกแต่งนี้ว่า บัวหัวเสาหรือบัวปลายเสา

เสาไม้จะไม่สามารถทำบัวหัวเสาให้สวยงามหรือวิจิตรเหมือนบัวหัวเสาของเสาก่ออิฐฉาบปูนได้ จึงทำได้เพียงเรียบง่ายด้วยการแกะสลักกลีบบัวหรือทำกลีบบัวเป็นกลีบๆ แล้วจึงนำมาติดปลายเสาให้เป็นบัว หรือไม่ก็ปลอยหัวเสาไว้เฉยๆ ตามลักษณะของเสาซึ่งมีทั้งกลมและเหลี่ยม การทำด้วยความเรียบง่ายก็นับได้ว่าเป็นความงามของพื้นบ้านที่งามอย่างบริสุทธิ์อย่างหนึ่ง

ส่วนเสาก่ออิฐฉาบปูน บัวหัวเสาจะใช้ปูนปั้นเป็นกลีบบัว มีทั้งชนิดกลีบซ้อนและกลีบเดี่ยว ได้กลีบบัวจะเป็นลูกแก้วและบัวปากปลอก หรือบางลิมบัวหัวเสาจะเป็นกลีบบัวขนาดเล็กก็มี

หัวนาค

หัวนาคหรือหางหงส์ เป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของแผงนาค โดยเป็นไม้อีกชิ้นหนึ่งที่ต่อกับตัวแผงนาคเช่นเดียวกับหางหงส์ต่อกับบรวยหรือตัวล่ายองเครื่องปิดเครื่องมุงภาคกลาง หางหงส์ของลิมส่วนมากมีรูปร่างเป็นล่ายไทยชนิดล่ายกระหนก แต่เป็นกระหนกแปลง จะไม่เป็นหัวนาคแบบภาคกลาง มีลักษณะเป็นลวดลายแบบพื้นบ้าน ลวดลายไม่ถูกต้องตามหลักล่ายไทยนัก

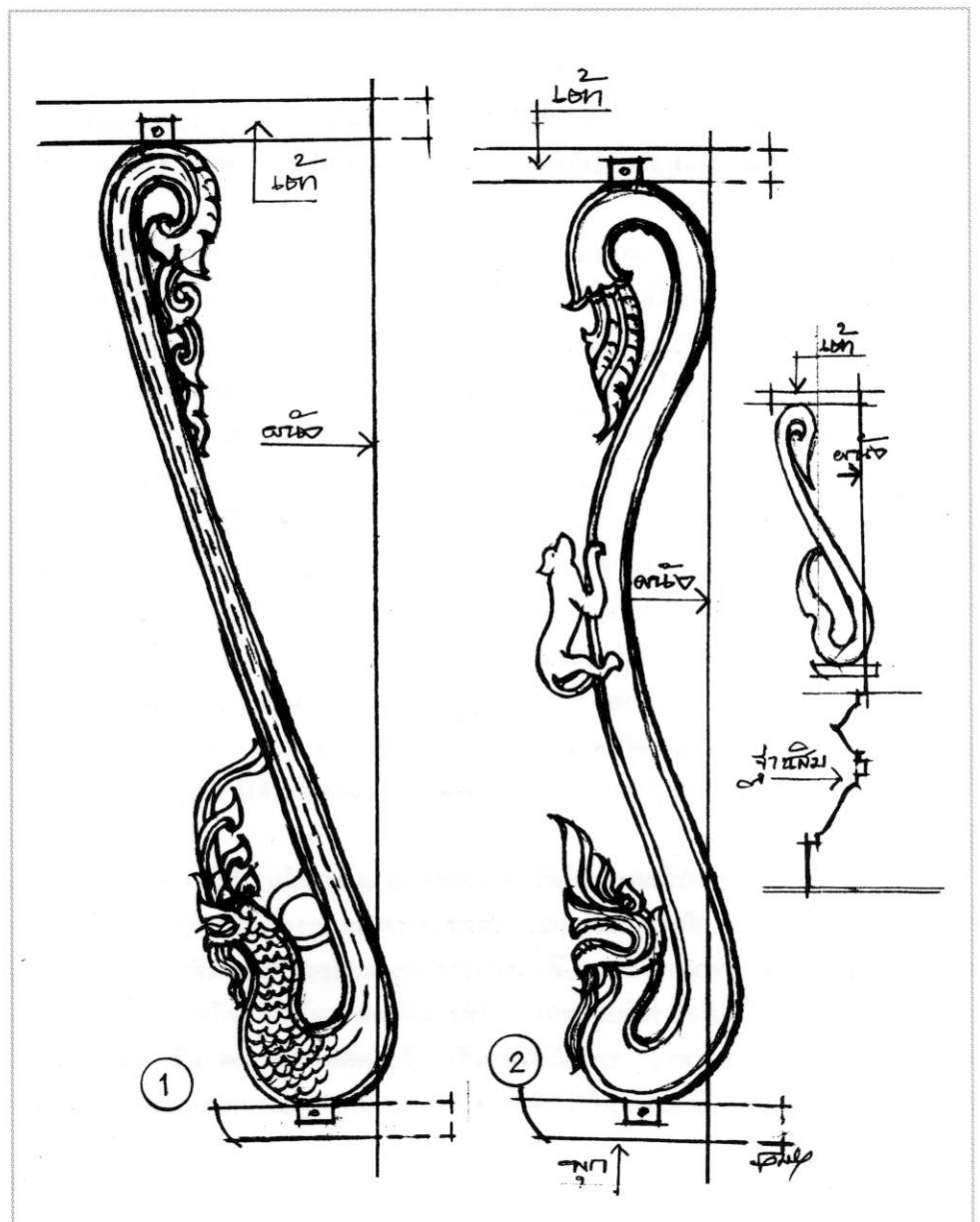

๐ รูปตัวกระหนกฉนวน ๓ ตัว ๐

๐ รูปกระหนกหัวนาคประดับ ๐

คั่นทวย

คันทวยเป็นทั้งสิ่งตกแต่งเพื่อความสวยงามและยังเป็นโครงสร้างรองรับชายคาด้วย โดยการค้ำที่ปลายเท้า ส่วนปลายล่างของทวยจะยึดติดอยู่ที่ผนังของลิ้มด้วยตัวของทวยเอง และไม่มีที่เรียกว่า พุก ฝังอยู่กับผนังยื่นปลายออกมารับทวยอีกต่อหนึ่ง คันทวยจะทำด้วยไม้แกะสลักเป็นรูปพญานาค คล้ายกับคันทวยภาคกลาง คันทวยของลิ้มจะมีรูปแบบที่ยาวจากเต้าลงมาจนจรดกับฐานลิ้ม ผิดกับคันทวยของภาคกลางที่ยาวลงมา ๑ ๑/๒ หรือ ๒ ส่วนของเต้า

สมิธสถานในปัจจุบัน

ในการไปทัศนศึกษาและเก็บข้อมูลของสถาปัตยกรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือเรียกกันอย่างติดปากว่าภาคอีสาน การเก็บข้อมูลนั้นเป็นการเก็บทั้งของส่วนตัว ของคณะกรรมการจัดทำพจนานุกรมศัพท์ศิลปกรรม ราชบัณฑิตยสถาน และการพาไปเก็บข้อมูลของนักศึกษาระดับปริญญาโทสาขาวิชาสถาปัตยกรรมไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในวิชาสถาปัตยกรรมไทยชั้นสูง การออกภาคสนามหลายๆครั้งพบการเปลี่ยนแปลงของสถาปัตยกรรมอีสานมากมาย โดยเฉพาะสิมหรืออุโบสถมีทั้งการซ่อมแซมบูรณะทั้งถูกต้องและไม่ถูกต้อง การปล่อยให้รกร้างขาดการดูแล การสร้างสิมใหม่ซึ่งควรเรียกว่าอุโบสถหรือพระอุโบสถมากกว่าเรียกว่า สิม

การสร้างอุโบสถใหม่มีทั้งความจำเป็นของวัดและไม่จำเป็น ซึ่งขึ้นอยู่กับหน้าตาของวัด หน้าตาของเจ้าอาวาส ทั้งที่สิมเก่ายังพอใช้ประกอบสังฆกรรมได้ การสร้างอุโบสถใหม่นั้น มีทั้งสร้างบนสถานที่ใหม่ เป็นมูลเหตุให้เกิดการทิ้งหรือปล่อยให้สิมเก่าขาดการดูแล รกร้างเสื่อมโทรม

ที่น่าวิตกก็คือการสร้างอุโบสถใหม่ในเขตวิสุงคามสีมาเดิม โดยการรื้อถอนสิมเดิมออก ทั้งที่สิมเก่าหรือสิมเดิมนั้นสภาพยังใช้งานได้ และโดยเฉพาะควรเก็บรักษาไว้เพราะเป็นสถาปัตยกรรมอีสานที่ทรงคุณค่า มีแบบแผน ประเพณี และวัฒนธรรมของพื้นที่อีสาน

ความเข้าใจเดิมคืออุโบสถที่สร้างใหม่นั้นจะมีรูปแบบเป็นสถาปัตยกรรมแบบประเพณีภาคกลาง ไม่เหลือร่องรอยของสิมที่เป็นสถาปัตยกรรมภาคอีสานเลย รูปแบบของอุโบสถที่เป็นแบบประเพณีภาคกลางนั้นก็มิได้ถูกต้องตามรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยแบบประเพณีทั้งรูปแบบ ทรวดทรง และองค์ประกอบ เริ่มแรกเข้าใจว่าเมื่อวัดหนึ่งวัดใดสร้างก่อนแล้ววัดต่อไปก็นำแบบไปสร้างต่อ ด้วยเจ้าอาวาสแต่ละวัดสนิทสนมกัน ดังเช่นการสร้างอุโบสถของวัดภาคกลาง แต่การสร้างอุโบสถของวัดทางภาคอีสานหาได้เป็นเช่นดังกล่าวไม่ แต่ละวัดสร้างกันเองตามความพอใจของเจ้าอาวาสและด้วยการสนับสนุนและแนะนำจากผู้รับเหมาท้องถิ่น อุโบสถแต่ละหลังจึงมีรูปแบบคล้ายคลึงกัน ที่แตกต่างกันคือความสูงของตัวอุโบสถและความสูงของหลังคา นอกจากนี้ที่แตกต่างกันมากอีกอย่างหนึ่งก็คือ ขนาดความกว้าง ถ้าสร้างใหม่โดยไม่ใช้สถานที่สิมเดิม ตัวอุโบสถจะมีขนาดใหญ่ ถ้ารื้อถอนสิมเดิม ตัวอุโบสถจะมีขนาดความกว้างน้อย

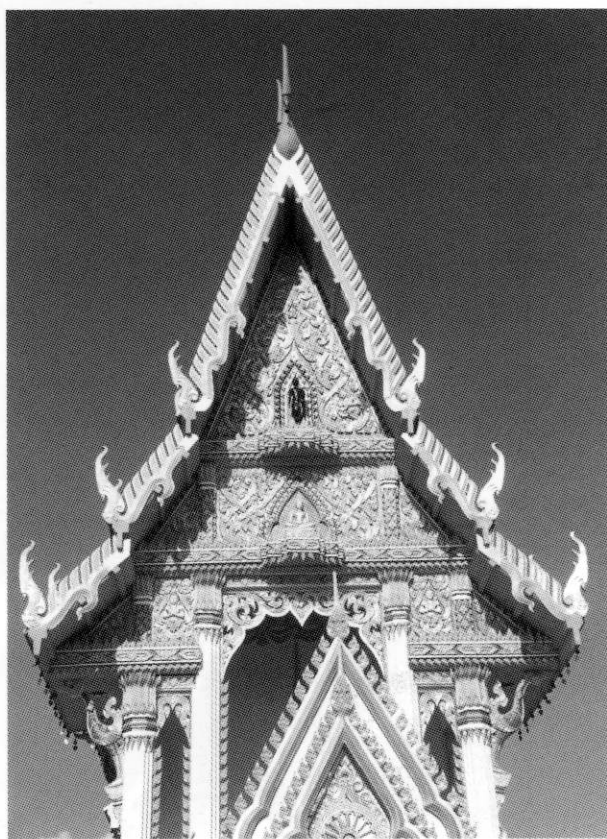
ในการสร้างอุโบสถนั้นจะต้องได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา วิธีการขอวิสุงคามสีมานั้นมีขั้นตอนที่มากมาย ต้องผ่านทั้งคณะสงฆ์และทางราชการตั้งแต่ระดับตำบลถึงระดับเจ้าคณะจังหวัด ระดับมหาเถรสมาคม ส่วนทางราชการก็ต้องผ่านถึงระดับกระทรวง ฉะนั้นบางวัดด้วยความจำเป็นต้องเร่งรีบด้วยสิมเก่าใช้งานสังฆกรรมไม่ได้ หรือทราบว่าจะต้องผ่านขั้นตอนที่ซับซ้อนในการขอพระราชทานวิสุงคามสีมา จึงตัดสินใจใช้วิสุงคามสีมาเดิม คือต้องมีการรื้อถอนสิมเดิมทิ้ง เป็นสาเหตุที่นำเสียดายที่สิมบางหลังมีคุณค่าอย่างสูงทางสถาปัตยกรรมถูกรื้อทิ้ง

ลิมโดยทั่วไปมีขนาดเล็กตามประโยชน์ใช้สอยตามสภาพของชุมชนในสมัยก่อน เขตวิสุงคามลิมที่ได้รับพระราชทานมาจึงมีขนาดเล็กตามขนาดของลิม จึงเป็นมูลเหตุให้มีการสร้างลิมใหม่ในรูปแบบของสถาปัตยกรรมไทยแบบประเพณีภาคกลาง จึงต้องมีขนาดความกว้างที่น้อยตามความกว้างของวิสุงคามลิม ความยาวของอุโบสถก็น้อยด้วย บางหลังพื้นที่สำหรับทำสังฆกรรมมีเพียง ๓ ห้อง หรือ ๓ ช่วงเสาเท่านั้น

รูปทรงของอุโบสถจึงเล็กแต่ความสูงของตัวอุโบสถมีมาก โดยเฉพาะส่วนหลังคาจะมีความสูงมาก เรื่องของความสูงนี้มีผลมาจากความต้องการที่เมื่อสร้างที่หลังแล้วจะต้องแตกต่างจากหลังที่สร้างมาก่อน ความสูงของส่วนหลังคาจึงทำให้องค์ประกอบที่ปิด เครื่องมุงที่ไม่ได้จันทระหรือรูปแบบที่ถูกต้องสวยงามตามสถาปัตยกรรมไทยแบบประเพณีภาคกลาง ตามที่ได้แสดงรูปทรงของหลังคาของอุโบสถสมัยอยุธยา สมัยรัตนโกสินทร์ ก็เพื่อจะได้เป็นข้อเปรียบเทียบและยังได้แสดงรูปทรงของอุโบสถตั้งแต่เริ่มต้นของถนนมิตรภาพที่เป็นถนนที่นำสู่ภาคอีสาน จะเห็นได้ว่าตั้งแต่เริ่มต้นถนน รูปแบบของอุโบสถวัดมิตรภาพยังอยู่ในรูปแบบสถาปัตยกรรมภาคกลางที่ถูกต้องสวยงาม เมื่อถึงอำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา อันเป็นอำเภอที่จะเข้าสู่ภาคอีสาน อุโบสถจะเริ่มมีทรวดทรงที่เล็กและสูงชะลูดจนถึงจังหวัดต่างๆของอีสานทั้งอีสานตอนล่าง อีสานตอนกลางและอีสานตอนบน อุโบสถจะมีรูปทรงที่เล็กและสูงชะลูดมากขึ้นตามลำดับ ดังเช่นวัดปากแจ้ง วัดไตรรัตนาราม อำเภอปากช่อง , วัดใหม่บ้านดอน อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา , วัดบ้านโนนเพ็กและวัดบ้านหัน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม วัดดังกล่าวมาเป็นส่วนน้อยเท่านั้น

จะสรุปว่าแต่ละวัดกระทำให้ถูกต้องเสียทีเดียวก็คงไม่สมควรด้วยความจำเป็น ความไม่เข้าใจในระบบราชการ ความรู้ความทราบซึ่งในสถาปัตยกรรมไทยมีไม่เพียงพอ รวมทั้งความเห็นแก่ได้ ความถือดี ความอวดรู้ การแย่งงาน ก็เป็นมูลเหตุให้เกิดอุโบสถของสถาปัตยกรรมภาคกลางที่ไม่ถูกต้องได้เกิดขึ้นทดแทนลิมซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของภาคอีสานที่สั่งสมกันมานานและกำลังจะสูญสิ้นไปในอนาคต.

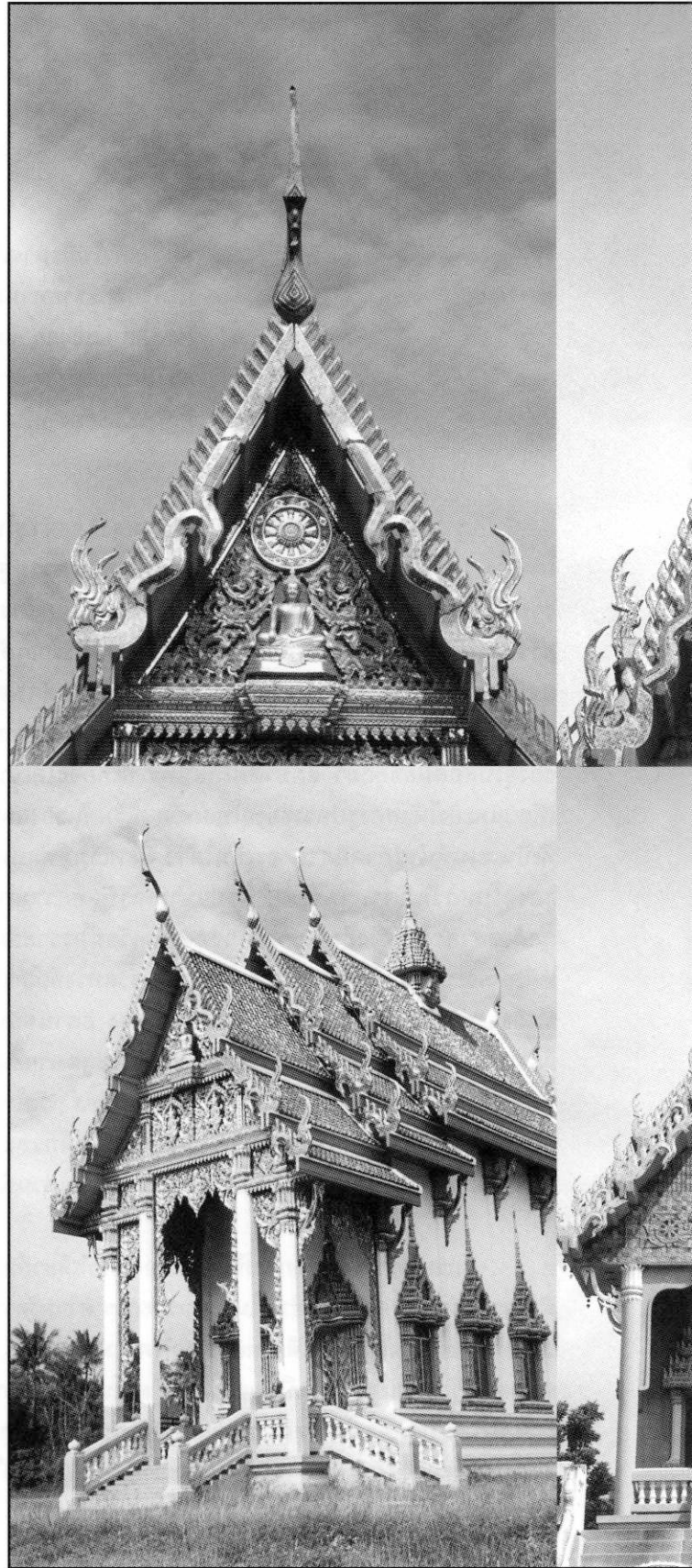
* * * * *

ลิมวัดบ้านโนนเพ็ก
อ.เมือง จ.มหาสารคาม

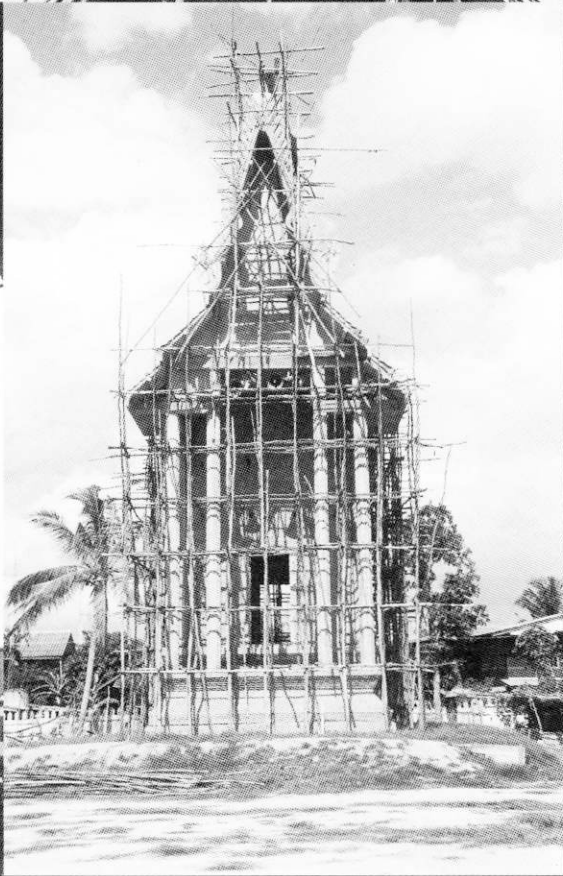
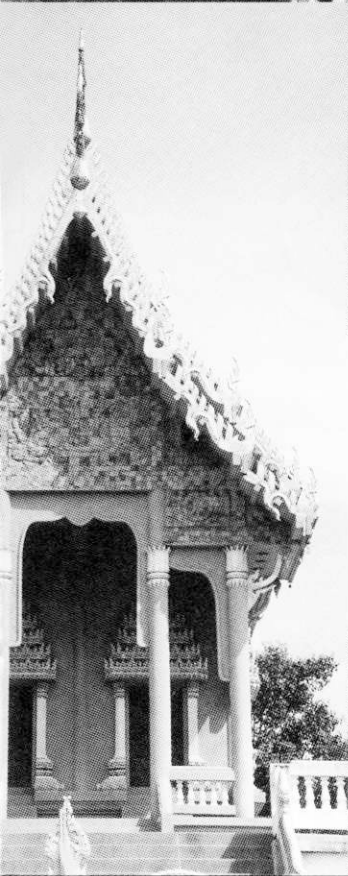
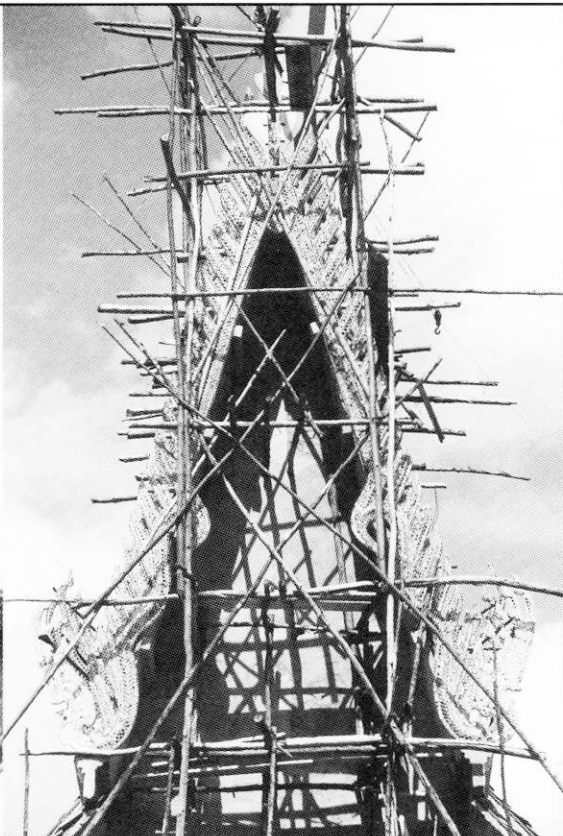
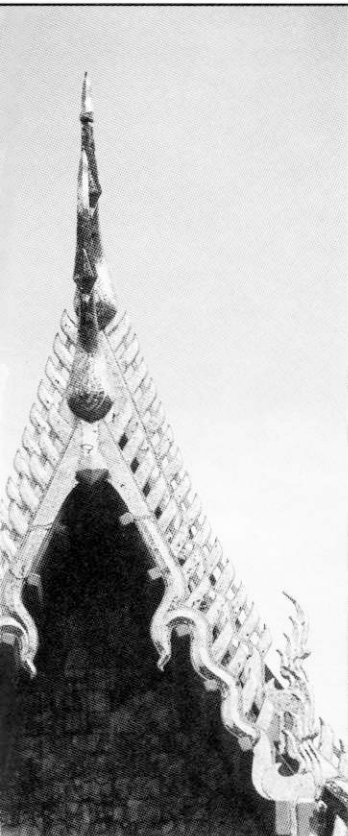
รูปทรงหลังคาพระอุโบสถภาคกลางสมัยอยุธยา

- บน : รูปทรงหลังคา วัดปราสาท จังหวัดนนทบุรี
 กลาง : รูปทรงหลังคา วัดศาลาปูน
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
 ล่าง : รูปทรงหลังคา วัดพุทไธสวรรย์
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การเปรียบเทียบรูปทรงของอุโบสถภาคกลางและลิมอีसानปัจจุบัน

วัดปากแฉ่ง
 อ.ปากช่อง จ.นครราชสีมา

วัดไตรรัตนาราม
อ.ปากช่อง จ.นครราชสีมา

วัดโพนบ้านดอน
อ.เมือง จ.นครราชสีมา

วัดบ้านหัน
อ.เมือง จ.มหาสารคาม